

# Nunguyuittut Nalunaiqhiniq Nunavunmi

Fipyuali 2011





ISBN # 978-1-55325-216-0

February 2011

## Ilaliutlilgit:

Unipkaadjuhia .....	4
Hunaugami Nunguyuittumi? .....	4
Hungmat Ihumagiyauva Nunguyuittumut? .....	5
Uunaqturaliinnit Aktuumaniq inungnut .....	7
Nunguyuittumut Uyaraqhiurnigut-Kaanatamiut Pitquhingit Maliktakhautigullu Pinahuaqtunut .....	8
Inikhautikhaa Kaanatom Kavamatuqqainit .....	9
Kiuvikhaliuyut Gavamat Nunavunmi .....	10
Hamna Kiuyauhimayakhait Katudjiqatigiit pilihaaqhimayangit ataagut Nunavut Nunaqaqaaqhimayumi Angirutaa .....	11
Nunguyuittunut Pivalliarutikhaq .....	14
Nunguyuittut uyaraqhiurniq ilaliutihimayut amihuuyut atuqtakhautikhat: .....	14
Aktuumagiaqaqhutik haffumingat Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Avataininit .....	15
Aktuumayaunigut Anurimut Mikhaagut .....	15
Aktuumayaunigut Nunamut Huradjanullu .....	16
Aktuumayauningat Imarmut .....	17
Aktuumayaungit Nunguyuittunut Uyaraqhiurtunut Inuuyunut Aaniaqtailinirnut .....	19
Aktuumayauningat Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Inungnut Ikayuutit .....	20
Aktuumayauningagut Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Pitquhiitigut Pitquhituqanut Ikayuutikhait .....	22
Qayangnaqturalingnit Ikummaliurnigut .....	24
Glossary .....	25



## Unipkaadjuhia

Hamna Nunavut Gavamangit katimadjutigivagaat una Unipart ilaliutihimavlutik nalumayumik nalunaitkutaanit Nunavunmiunut kangiqhittaaquivilutik hamna nunguyuittumut kangiqhidjutaa, qanuq uyaraqhiurnigullu pivlutik uumingalu kiuhimanngittuuvlutik qayangnarnigut aaniaqtailinirnut, avatainillu havangnahuarnigut, kiuvigiyauvlutik hamna nunguyuittumut uyaraqhiurnigut Nunavunmi.

## Hunaugami Nunguyuittumi?

Una Nunguyuittut havigayauvluni nalunaittuq iluani Nunaup qaanganiittut, kannuyautut, qulliup ilaliutainillu havagayakpaluktut atuqtauvagait quyaginnarnut atuqtakhainit.

Tamait Nunguyuittut uyaraqhiurtamingnit hilaryuami tadjja atuqhimaahutik uqhuryuakhainit qulliliqinirnut qayangaqtuliraliit qulliliqinirnut.

Tadja Kaanatami, nunguyuittut havaariyauvaktut pingangnami Saskatchewanmi, kihiani qangagaaluk uyaraqhiurtauvakhutiktauq Nunakpunmi (NWT) Ontariomilu.

Nunavut amigaittunik nunguyuittumut piqarniqhutik, amihut ittuuvlutik Kivalliq aviktuumaninga (Nalunaitkuta 1). Tadjja, avatquumayut 30 nik inikhaliangit Nunavunmi talvangaanit kampaniit qauyihavilutik nunguyuittumut hauyunut angiyaaqtumik nanigumik uyaraqhiurtauyumaniit pivalliyumavlutik.



**Figure 1: Nalunairutaa 1 Nunguyuittumut Qauyihainigut Nunavunmi 2010 mi**

## Hungmat Ihumagiyauva Nungyuittumut?

Tamainnut uumayut uumanngittullu ilaliutihimayut inuit, huradjat, akhaluutit, igalaat havigayainlu hanayauvaktut mikiyunnuut ilaliutinirnut taidjutaavakhutik 'atoms'.

Nunagyuittut ihumagiyauvlutuik qanurittunik havigayak ilainaa aataami aalannguqtirpaktut qanguraangat aalannguqtirpakhuni hunaungmangaat (hunavaluk). Qangagaaluk billian ukiungani, ilanga nungyuittut ilaliutain aalanguqtirpakhutik qakuqtauyut uutirnaqturaliit. Uutirnaqturaliit, himmauhia, aalannguqtirpakhutik uutirnaqturaliit ilaliutait, ublunganit qaffiirtumi aalanguqtirpaktut aahit havigalinnguqhutik.

Hapkuat ilanganit aalannguqtirpaktut millian ukiuraalut pivlutik; alat pivakhutik qilamiurtumik. Ilaita aatamit ahivaqtirpakhutik hakugingnaninga aalanguqtiraangamik hunangurtiqpaktut aalanut. Hapkuat ilaliutait ahivaqtirpaktut hakugingnaningit taiyauvakhutik uutirninganit.

Qaffinigli aalatqiit uutirninganit ilaliutait qayangaqtuuvlutik inungnut avataininillu. Ilangit aalatqiit qaangilaaqhutik qilamiurtumik hilaryuamut ilaliutigiyauvakaat aahitauq nutqaqtauvakhutik nutqalaiqpakhutiglu, uumingatut, qaangilaaqhutik uvininut alilayumulluniit.

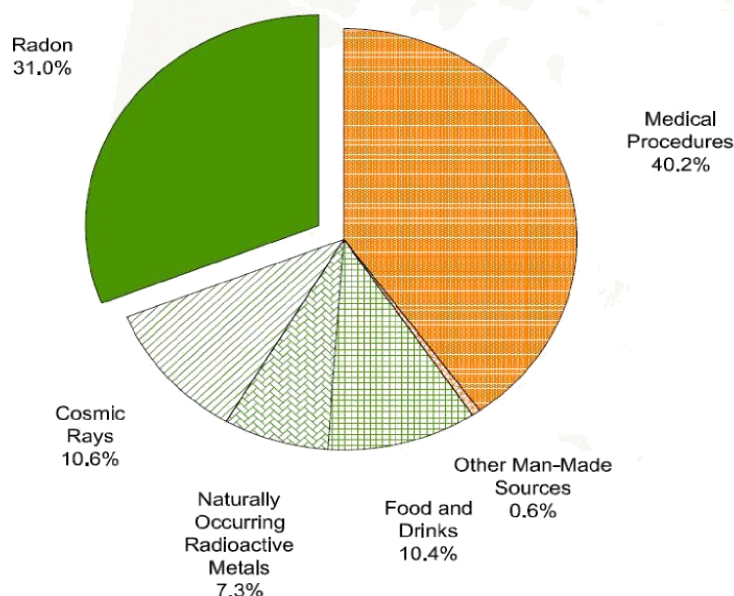
Hamna kiudjutinga haffuminga uutirninganiit ilaliutait inungnut aaniaqtailinirnut ihumaalutauvagaat nungyuittumut uyaraqhiurnigut atuqtauninganillu nungyuittumut qanuq qulliliqiliurnahuarnigut. Qanurmi hamna ihumaalutauyuq hilaryaumi tamainnullu ilaliutauyut qauyihainahuarlirniqhutik maliktakhaliurlugillu huliyakhautinit ilaliutihimayangit hapkuninga ilaliutainit. Nungyuittumut atuqtaulaaqhutik qayangnaqturalingnit anngutikhainit. Kaanata atauhiuluni amihuuyut ukpiruhuktut pittailinahaqhutik atuqtitinirnit nungyuittumut hananahuarnigut anngutikhamit.

## Akturtaunirmut Uutirnaqturaliit

Tamaat inuit aktuumayaqaqtut ilanganit uutirnaqturaliinit ilitquhiunigut hunaniglikiaq ilaliutivagait hiqinirnut nunamilu. Hamna akunniqhiurningagut Kaanatamiut inirniq tuniyauvaktuq angiyaaqtumik amigaitqiyaanik uutirnaqturaliinit aaniaqtailinahuarnigut pinahuarnirumi, haffumingat iksuliiqtaunigut (Naunaitkutaq 2).

Radon naimannaittut, ivitaaqanngittutik uutirnaqturaliit gaasi hanataartauvaktut hamna nunguyuittut hauligaangami. Radon ahivaqtauvaktut nunamut inmikkut pivluni tamainnut aktuumayaavakhtutik qangagaalungmi. Radon lu ahivaqtauvakhtutik uyaraqhiurniligaangamik.

Ilitquhiutingit- pivlutik radon mik ilaliutihimayut atauhirmut-pingahuatigut haffumingat uutirnaqturaliinit aktuumanirnut pivlutik akunnukkut Kaanatiannut. Uutirnaqturaliit haffumingat hilaryuap hilataanit, hiqinirnit, aahittauq ilitquhirninganit. Inuit tingmivaktunut tingmiarmi inuuyut kingikturyuami ilitquhimit aktuumayaavlutik uutirnaqturaliinit. Aahittauq inuit aktuumayaavlutik uutirnaqturalingnit nirivlutik niqainit. Ilangit uutirnaqturaliit hunavaluit iluanungalaahutik niqinut nauttianullu uumayunullu.



**Nalunaitkutaq 2: Uutirnaqturaliutilgit Aktuumayaunningit Akunniqhiurningagut Inirniq Kaanatamiunut**  
(haffumingat Kaanatian Qayangnaqtumigut Parnaijiit 2010)

## Uunaqturaliinnit Aktuumaniq inungnut

Atukhaartukhanut aktuumayaunigut kingiikhuyuuvlutik randon nik gaasiliit puvangnut kiansuqalaaqhutik.

1930 mut 1950 mit, nunaup iluani nunguyuittunut havaktut puvangnut kiansuqaqpakhutiguuq pivlutik aktuumayauvakkamik randonnik havaligaangamik uyaraqhiurtunut. Uyaraqhiurtit havaktut higaaqpaktut aktuumayauvakhutik. Hamna qauyihaiyauvlutik, havaktuliqiyiut uuktuqhimayunut aalannguqtiqhimavagait maliktakhainit pivalliavlutik kiuyauninganit hapumminahuarlutik kampaniinut hapumminahuarlutik havaktiita haffumingat randon nik uunaqturaliinillu.

Uuktuqhimaninganit tadja mailkximayangit hapimminahuarlutik nunguyuittunit havaktiita uyaraqhiurtit ilaliutauyut hapkuninga:

- Uyaraqhiurnit hanayauyut nakuuyumik qingainit hapkuat randon gaasiliingit aniqhaartailinahuarlutik iluani uyaraqhiumimi hilataani ilaaqtauyut halumayumik aniqhautigut nailinahuarlutik qayangnautugit pinahuarlutik.
- Hiamahimaittumik pivlutik inikhaliurtauvlutik pittailinahuarlutik randon hila mut pittailinahuarlugit; unalu
- Radon gaasiliingit amirittiaurtauvlutik tamaat havagviannit hapummigiarlugillu havaktiita tamainnut.

Havaktut aktuumaningat uunaqturaliitigut pinahuaqtailivlutik havaktit unghikhilugit haffumingat qayangnaqtumut gaasiliingit pittailinahuarlutik aktuumanigut havaktillutik.

Kihiani tamaat aktuumayauyut uunaqturaliinnit ilitquhiramiutku, kavamatuqangit maligautait maliktakhainillu inikhaliurtauvlutik akhuyuqhutik kitkutuinnarnut hapumminahuarlutik ukuningat inuuhimayunut uunaqturaliinnit aktuumaningagut. Una kavamatuqangit maligaliuqtauhimayut agyaqtuinikkut nunguyuittumut aahiit qayangnaquraliit atuqtakhainit. Malikhautiliuqtauhimavlutik nunguyuittumut uyaraqhiurtit pinahuaqhimaqhutik hamna uunaqturaliit qayangnaqtut atuqtakhainit pittailinahuaqhutik avatainnut, niqinut imarmiunullu.



## **Nunguyiuttumut Uyaraqhiurnigut-Kaanatamiut Pitquhingit Maliktakhautigullu Pinahuaqtunut**

Uvani 1933mi, hivulliq nunguyiuttumut uyaraqhiurvik pilihaaqhimavlutik Kaanatami uvani Port Radium, NWT Nunakpunmi. Una uyaraqhiurtut pilihaaqhimavlutik radiummik, kihiani hamna nunguyiuttut iqqaqtauvalhutik iqqaqqakutauvakhutik.

Kinguani 1940 mi 1950 milu, nunguyiuttunut haugiavakhutik pilihaaqhutik uyaraqhiurtauvlutik Ontariomi nuvuani Saskatchewanmilu. Nunguyiuttut huli uyaraqhiurtiliqvaktut nuvuani Saskatchewanmi, unalu Kaanata hilaryuami hivulliuavlutik nunguyiuttutigit hanavagait.

Havaktunut inikhautingit pittailinahuarnigut maliktakhagiurnigut inikhautihimaittut uyallu. raqhiurtauvaiqhutik pilihaaqhimavlutik. Uyaraqhiurtaulihaaqhutik havaktit Kaanatami aktuumayauvakhutik uunaqaturaliinnigut aalat qayangnaqtuniglu haffumingat puyulingnit anurimi uumingalu havaktunillu qayangnautigu. Kavamatuqait nunallaanilu gavamangit tadjamigaittunik maliktakhautilgit hapummigiangani aktuumatquivilutik qayangnaqtunik havaktillutik. Havaktut aktuumahimayut ukuningat uunaqaturaliit aulattitihimavlutik taimaa aanirnaigiangani havaktillutik uyaraqhiurtuliyiutitut uyaraqhiurtauligaangat.

Uyaraqhiurtigit aulapakihimayut ilaliutaugialik hapummiqhautinigit avatainigit. Amihuuyut pivlutik hapumminahuariangani avatainut, ilaliutihimavlutik imarmiutigut qauyihagtunut aulapkainahuarnigut uukturautihimaarlutik pittailinahuariangani halumairnahuarlugit tahiit, kuukkainillu..Uyaraqhiurnahuarumik aulattitinirnut iniqhimagumi, nayurpauhiat nalaumayumik nutqaqhimanahuarlutik halummaqhirlutik.

Inuuyunut aaniaqtailirutigit, qayaginahuarnigut avatainilu tadjamalgautiqagamik kiuyauvikhainit uukturautainillu havaktuliqiniugut inikhaliurtauhimavlutik.

## **Inikhautikhaa Kaanatam Kavamatuqqainit**

Nunguyuittunut uyaraqhiurtigut kiuyauvikhaliuyut haffumingat, unalu laisqaqtukhautauvlutik ukuningat kavamatuqqainit.

Una Kaanatamiunut Qayangnaqturaliit Hapummiqhautigut Parnautingit (CNSC) kavamatuqqauvlutik ikayuutigut pinahuaqhimagialik hamna Qayangnaqturaliit Hapummiqhautigut unalu Aulattitinirnut Atuagaq.

Una Atuagaq atuqtaugiaqaqhuni ukuningat nunguyuittunut uyaraqhiurnigut, pivallianahuarnigut nutqarnahuarumiglu uyaraqhiurvingmit.

Kinalikiaq piyumakpat, aulattitiumakpat nutqaqquiyumakpalluniit nunguyuittunut uyaraqhiurvingmik titiraliugialik ukuningat CNSC nut angiqtaugiangani, kiuyauvikhaliuvlutik pivalliagiangani havaktiinut, kitkutuinnarnut avatainillu. Hamna Qayangnaqturaliit Attarnaqtugut Aulattitinirnullu Atuagaq malikhimayakhainlu aturttitinirnut uunaqturaliit unalu qayangnaqturaliit ikummadjutingit atuqpagait hapummiyakhait inungnut aaniaqtailinirnut, attarnaqtunillu, atuqtaunikhanut avatainillu. Una CNSC amiriyauvakhutiktauq Kaanatam hilaryuangat kiuyakhainit ukuningat ayurnaittumik atuqtittinirnut qayangaqturaliit ikummadjutingit atuqpagait.

Hamna nunguyuittut uunaqturaliugami atuqtaulaaramilu qayangnaqtumik anngutikhamut, angiqtaugiaqqarami hilaryuamut angirutikhanut. Una Hilaryuam Qayangnaqturaliit Ikummadjutingit Atuqpagait Ikayuutigut (IAEA) inmikkut nanminiqhautiqaramik kiuyauvikhautaugamik United Nations mut. Una IAEA pivalliavlutik uukturautikhanut hapummigiangani inuuyunut aaniaqtailinirnut unalu avatainillu pinahuaqtaililutik uutirnaqturaliinnit. Nunamit ahinit, ilaliutauyut Kaanata, haffuminga ilauqataugamik IAEA angirutiqaramik atuqtailiyukhaugamik anngutiliurnikkut.

Hamna ilaliutihimayangit ukuningat Qayangnaqturaliit Attarnaqtugut Aulattitinirnullu Atuagaq , aalatqit kavamtuqqangit maligautainit maligaruarutiinlu hapummigiaqagamik inuuyunut avatainillu uyaraqhiurvigiligaangamik hulidjutainit. Ilangit ilaliutihimayut: Ukiuqtaqtup Taryuanit Halumaiqtailinahuarnigut Atuagaq, unalu Kaanatam Pittailinahuarnigut Maliktakhait, unalu Kaanatamiunut Avatiliriniq Kiuyauikhangit Atuagaq, Qayaqturviunikut Taryumi Pittailinahuarnigut Atuagaq, Ingilraqattartunut Tingmidjat Katilviuyunit Atuagaq, Kaanatami Uumayuliqinirnut Atuagaq Iqalliqinirnut Atuagaq.

Uvani 2009 mi, Avatiliqiniq Kaanata nalunaiqhiivlutik uumingat Avatilirinirnut Maliktakhaq Uukturautikhanut Havigayait Uyaraqhiurnigut ikayuutiginahuarait

amiriyaunigut huruqhimanigut imait haffumingat havigayait uyaraqhiurnikkut, ilaliutihimayangit nunguyuittunut, ahiit atuqtakhanut avataininit.

Una Kaanatam Gavamangit aulapkaihimayut Kavamat nunaqutainit Nunavunmi ukuningat Inuulirinituqangit Kanata (INAC). liti pusaanit haffumingat Nunavutiup Kavamangit nunatuqaugamik. Kampaniit angiqtauyumaniit nunguyuittumit qauyihainiit uyaraqhiurnigut atuqtaugiaqahutik nunamut atuqtitinigit angirutikhainit haffumingat INAC mit.

## **Kiuvikhaliuyut Gavamat Nunavunmi**

Una Nunavut Gavamangit maligautiqahutik maliruarutaugialik uyaraqhiurnigut pivalliajutikhainit. Hapkuat maligautit hapummihimavlutiktauq inuuyunut avataininillu aaniaqtailinrut attarnaqtuninillu. Hapkuat mailgautit ilaliutihimayut uumingat Avatilirinirnut Pittailinahuarnigut Atuagaq, unalu Kammissinaup Nunanga Atuagaq, Nunavut Uumayuliqiniup Atuagaq Aktuumaningalu Piyungnautingit Pingahuaqtaliit Atuagaq.

Havaktiigut Attarnaqtulingnit Aittuqtaunigut Parnautit Nunavunmi hapummihimavlutik uyaraqhiurnigut havaktiita attarnaqturnigut aulattitiiyunut uumingat Uyaraqhiurnigut Aaniaqtailinirnut Attarnaqtuliqiniq Atuagaq unalu Uyaraqhiurnigut Aaniaqtailinirnut Attarnaqtuliqiniq Maligautainit.

Nunavut Gavamangit aulapkaihimavlutik Parnautitigut nunami ilaliutihimayangit iluani nunaqatigiingnut aviktuumaningit.

Uvani 2007 mi Nunavut Gavamangit pivalliavlutik arvinilingnit pidjutikhautingit kiuyaugialik nunguyuittunut-ilaliutainit pivalliarutainit.

Maligautigut pidjutikhautainit Nunavut Gavamaita ialiuatuyut:

- Uyaraqhiurnigut mikhaagut, ilaliutauvluni nunguyuittumik uyaraqhiurniq, ihumagiyaavlutik ikayuutauvluni piyumayainnit Nunavunmiunut angiklivallianinga havaatigullu ikayuutauvluni ilaliutauvlunilu ayuinningat pivallianiq Nunavunmiunut.
- Iltariyauvlunilu hamna nunguyuittut pivallianingit inikhautivluni kiuyavikhautikhanut gavamanut ilitquhirigamiutkut nunguyuittunut ihuaqutainillu, ilitquhingit atuqtaunigut nakuuvluni n maliakuunngittunilu uukturautainit, qayangnaqtuuvlunilu inuuyunut avataininillu.

- Kangiqhiyut hamna nunguyuittut pivallianiq ikayuutigiyauyukhat Nunavunmiunut, nunaqatigiiktunut qagliyut nunguyuittunut uyaraqhiurtunut pivallianirnut.
- Ikayuutigilugit nunguyuittunut pivallianiq Nunavunmi ilaliutihimalugillu hapkuat pinahuarutikhainit naamagiyauluni:
  - Aaniaqtailinirnut attanrnaqtuliqinirnullu uukturautainit Kaanatam hilaryuanganit uukturautilgit amirinahuarlugit havaktiit havaktut nunguyuittunut pivallianigut Nunavunmi;
  - Avatiliqiniq uukturautainit piyukhauvlutik, ihumagiyakhait nunam, imarmi uumayunullu;
  - Nunavunmiut nunaqatauhimayukhauvlutik haffumingat nunguyuittunut pivallianingit hulidjutigut.
- Ukpqihimayut hamna qayangnaqturaliit ikummadjutigut atuqpagait ihumagiyauyukhaq hilaryuamut kiuyauvikhainit pinahuarluni ikummadjutigut ihuaqutikhait ikilipkainahuarlutik puyum anialailaqaata-pittailinahuarlutik uuqhuryuakhainit.
- Ukpqihimayut hamna Kaanatam maligautait hilaryuamlu angirutiyauhimayut nakuuyumik pivalliadjutaa hamna nunguyuittut hauhimayangit Nunavunmi atuqtaugiaqaqhutik akhuurnaittumik huliyakhainit.

## **Hamna Kiuyauhimayakhait Katudjiqatigiit pilihaaqhimayangit ataagut Nunavut Nunaqaqaaqhimayumi Angirutaa**

Una Nunavut Nunaqaqaaqhimayangit Angirutaa (NCLA) angiqtauhimayauvlutik haffumingat Inuit Nunataarviup Iluani, ilaliutauhimagaluaqqut Nunakput NWT, unalu gavamatuqqangit gavamat. Una angiruut tunngavliuvluni pinahuarnigut nutaami nunalingnit Nunavunmi 1999 mi. Una NCLA tukiliutauhimavluni Inuit Nunaqutait Nunauyami Naunaiqtauhimayut pilihaaqhimavlutik kavamaliqinirnut gavamakhanut kivgaqtuiluni nunallaami.

Nunavut Tunngavik Timing at (NTI) Inuinnait Nanminiriyangit kuapuriisanit kiuyauvigigialik tamainnut amirinahuarlutik NLCA nit. NTI amiriyauvakhutik uyaraqhiurnirnut piyungnautilgit Inuinnait Nanminiriyangit Nunaqaqaaqhimayangit Nunavunmi. Iittiinik pusaanit Nunavunmi Inuit Nanminiriyangit Nunanut. NTI pinahuaqpakhutik uyaraqhiurnigut piyungnautigut itirpakhutik iluani maniktakhautitigut angirutikhainit qauyihainikkut uyaraqhiurnigut kampaniit.

Uvani 2007 mi, NTI ihumaliuqtaaqhimayangit una “ Niuviqtakhaliqidjutigut Ihumaalutigut Nunguyuittut Uyaraqhiurnigut Nunavunmi”. Hamna pinahuarnigut maliktakhait ittuuvluni:

**Nunguyiuttut qauyiharnit uyaraqhiurnigut tigummiyauyukhaq uvani avataininut inuuhittiarnigullu kiuvikhainit unalu nunguyiuttut kiuyaugialik haffuminga uyaraqhiurnigut atuqtaugiaqaqhuni nakuuyumik ayurnaittumik avataininut nakuuyumik atuqtakhainit.**

Ilaliutahimayut pinahuarnigut, NTI pilihaaqhimayangit haffumingat atugialgit:

**1. Ikayuqhimalugit Kiuyauttiaqhimayunit Akhuurnaittumik Atuqtitinirnut haffumingat Qayangaqturaliit Ikummadjutikhagut**

Qayangnaqturaliit ikummadjutigut atuqtauniaqhutik akhuurnaittumik avatainigullu kiuttiarluni pivalliarutikhainit.

**2. Kiuhimalugit Ikayuutikhainit haffumingat Nunguyiuttumut Qauyihainiq Uyaraqhiurnigullu**

Nunguyiuttunut qauyihainiq Nunavunmi aittuqtauniarait nakuuyumik havaakhainit ikayuutikhait Inuinnainut.

**3. Pinahuarlutik Hapummikhainit Inuuyunut Aaniaqtailinirnut**

Nunguyiuttunut qauyihainiq uyaraqhiurnigullu turaaqhimaniarait nakuuyumik hapummihimalugit aaniaqtailinirnut attarnaqtuniglu havaktiinit tamainnut Nunavunmiunut.

**4. Nailihimalugit Aktuqtaunigut haffumingat Nunguyiuttunut Qauyihainigut uyaraqhiurnigullu**

Nunguyiuttunut qauyihainiq uyaraqhiurnigullu turaaqhimaniarait nakuuyumik pittailinahuarlutik aktuumayakhainit ihuittunik inungnut, avatainillu uumayunulluniit.

**5. Pinahuarlutik Ilaugataulunilu Inuinnut**

Una NLCA pilihaaqhimayangit Iliharyuaqtunut haffumingat Kavamaliqiyunut kiuvikhautauluni Nunavunmi, hapkuat ilaliutihimayut:

- Una Nunavut Parnautigiiktut (NPC) pinahuaqhutik aulattitihimalugit havaangit atuqtakhainit angiqtaugiarluni Nunavut Atuqtitinirnut Upalungairutit.
- Una Nunavunmi Avatilirinirmi Katimayiit (NIRB) amirivlutik angiqtaunigut atuqtakhainit haffumingat kampaniinit upalungaiqhimayut pivalliavikhangit huliyaqhautingit, ilaliutihimayut nunguyiuttut uyaraqhiurnigut. NIRB ihivgiuqhiivakhutik nalaumayumut avataitigut unalu havaakhaliqinirnut aktuumayangit angiqtauhimataaqtunut haffumingat kiuyauhimataaqtunut ikayurtunut. Atuqhimmaaahugit inuit pitquhiingit qauyihagut qauyihainigullu

qauyihagut, NIRB kiutquivakhutik pinahuartakhanut hamna pinahuarlutik uumingalu maliktaugiangani.

- Una Nunavut Imarmiutaliqiyiit Katimayiit malikhautilgit

aulattitihimavlutiktauq nunamiuttanit imarmiuttanilu atuqtitinirnut unalu iqqaqtuinigut ukuningat tunihiniq imarmiuttigut laisikhainit.

- Una Nunavunmi Uumayuliriyiryuat Katimayiit pivalliavlutik hapumminahuanrigut amirinahuarlutikumayunit malikhimalugit pitquhiit Inuit qauyihainigut qauyimaninga.
- Una Nunavunmi Nunat Qaanganit Piyunnautingit Ihuaqhaiyit ihuaqhaivagait ihumaalutigiyauvaktut haffumingat gavamangit, Inuit katudjijatigiingillu havaktauyukhanullu.
- Pingahunik Aviktuqhimayulgit Inuit Katudjijatigiingnit-Kivalliaq Inuit Katudjijatigiit, Kitikmeot Inuit Katudjijatigiit unalu Qikiqtani Inuit Katudjijatigiit. Hapkuat aviktqhimayut Inuit katudjijatigiit aulattivakhutik atuqtuiniq ammalu atuqtakhainit Inuit Nanminiriyangit Nunamit inmigut aviktuqhimaningit atuqtitinahuarnigut nunami atuqtitinirnut laisikhainit kampaniinut upalungairnahuagtut quyaginnaq pivallianahuarnirumik havaatigut nunaqatigiingmingnit. Ikayuqtauhimavlutik NTI tkunit unalu Nunavunmi Nunat Qaanganit Piyunnautingit Ihuaqhaiyinit.

Hamna Inuit Aktuumaqattartunit Ikayuutikhanut Angirutingit (IIBA) kiuyauyukhat pivalliyuarnahuarnirumik haniani Inuit Nanminiqagtunut Nunami.

## Nunguyuittunut Pivalliarutikhaq

Nunguyuittut uyaraqhiurniq ilaliutihimayut amihuuyut atuqtakhautikhat:

- **Qauyihainiq** – adjiliugait qaanganiittut hauhimayangillu uyarak piyauvaktut nunamit ihivgiuqhivlutik amigaitaakhaita ihivgiuqhiivlutik nunguyuittunut haulvikhainit.
- **Uyaraqhiurnigut aulattituyut** – Nunguyuittut uyaraqhiurtauvaktut haffumingat ‘*angmaumanirmi uyaraqhiurniq*’ uumingaluniit ‘*nunam iluani uyaraqhiurniq*’. Taimailiurtaukpat qaangani nunam unalu hururnikua uyaraup kingikturaliqanngitpat nunguyuittumik ahivaqtauvaktut pinahuaramiuk nunguyuittut uyarauntainnit. Una hururnikua uyaram uyaraqhiurvihimainnaqqauk nayurpauhiannit. Uyarak hauhimayangit imaiyaqtauvluni hururnilaaqhutikvingmi imaup avataani uyaraqhiurvingmi. Ilaani taimailiurtavaktut uyarak hururtaaligaangami aktuumayaugumi hila mut katilviugumilu imarmit. Ilaani, una uyarak hururnikua qayangaqtumik pivakhutik. Pittailinahuariami aktuumaningit imarmut, una hururnikua syrup iluani hautaaqhimayumi iliyauvagait, imarmi iluaniluniit. Nunamut hiamahimayaukpat, uuktautihimmaaqpakhutik imarmuttailinahuarlugit tammaqtailiquvlugit ilangani uyaraup qaangiqtauluni haniani kuugalingmi tahiimilu. Nunguyuittut havaktauvakhutik uyaraqarvingmi.
- **Uyaraqhiurvingmi pivallianiillu** – Uyaraqhiurvingmi, uyaraqpaluktut hiqumihimayut havagiyanguqhutik hanauyavlutik ahivaqtauvagait nunguyuittumut uyaramin atauttimut hiquvlurtauvakhutik taidjutiqaqhutik “quriiqtarnuqtut kiittut”. Hamna hururnikkua haffumingat hanayauvangnikkua taidjutilik ‘hururnikkuungit’. Hururnikkuungit akuyauhimayut nunami uyarak, imaq ilangillu pivalliahimayut havigayait. Qanurlikiaq, hururnikkuungit utirpakhutik iluani nunam havaktauhimayangit ihuaqhaqtauvakhutik hururnikkuungit hiamahimaittumik ilaliutiyaavkahutik aturaariangani. Hamna imaq imaiyarvinga hururnikkuungi aktuomagiaqaqtut kuukkamut tahiinilu uvvalu havaktaugiaqaqhutik ahivaqtautinnani. Nunguyuittut hururnikkuungit uyaraqhiurvingmi qayangnaqtuuvlutik radon mik ahivaqtaugialiglu. Hururnikkuungit Aulattitivingmi ihuaqhiyaugiaqaqhutik hapummigiangani havaktit avatainilu haffumingat uunaqturaliinnit.
- **Agyaqturvikhaq**: Una quriiqtaq kiiktut agyaqtauvakhuni hanayauvingnut uyaraqarvingnut tamaita atuqtauvakhutik uqhuryualiurnahuaqhutik haffumingat qayangnaqturalingnit atuqtakhainit aulattitiyauvakhutik ikummaliurnahuartumik. Ilaita nunguyuittut atuqtauvakhutik aaniaqtailinikhainit ihuaqutikhainit aaniaqtailinirnut atuqtakhainit.

## **Aktuumagiaqaqhutik haffumingat Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Avataininit**

Hamna aktuumagiavluni haffumingat nunguyuittumut uyaraqhiurnigut avataininit adjigiikhimayut tahapkuat aalatqiit havigayat uyaraqhiurtunit. Uumingatut aalatqiit uyaraqhiurnigut amihut ihuaqhartaavakhutik uyaraqhiurnikkut uyaraliurnikkullu pivalliaadjutingit avatainut hapummigiarnahuarlutik.

Hamna ihumagiyaavakhutik avatainut aalanguqpauhianit hapkuat uyaraqhiurnit tadja malikhimavlutik hiamattailinahuarlugit hururnikkuungit imat halumayukhauvlutik haniani tahiit kuukkainillu. Tuglinga aalannguqpauhinga hamna malikhimayakhait uyaraqhiurlihaarnahuarumik, kompaniit upalungaiyautikhaqaqhutik qanuq uyaraqhiurvikhaq umikhimayauniaqqauk, unalu maniit tutquumagiaqaqhutik akiliakhautikhamut halummaqhinahuarliqqata.

Uyaraqhiurtinnagit, kompaniit pivalliyukhat maniqqamiut qauyihainahuarlugitmining nunami pivallianahuaraiqpata. Una tunngaviliurtauyakhait qauyimayakhait. Hamna maniqqami qauyihainigut ikayuutaugiaqarmat nalunaitkutikhanut ukuningat uumayunut, tingmidjat, iqaluit, nauttiangillu nunami uumayunut kuukkami tahiinillu. Una nalunaitkutaq atuqtauvlutik ihivgiurtaunikkut having taimaa aktuumayangit haffumingat pilihaaqhimayayut, havaktaugumi havaktautaarnirumik uyaraqhiurtautarumik maliktauhimaniit, nunam, imautigut, hururtaunikuit aamihuuyut. Nunavunmi, hamna nalunaitkutaq haffumingat maniqqamiut qauyihainiit ikayuutaugialik uvaptingnut qauyimayavut avatilirinirnut.

## **Aktuumayaunigut Anurimut Mikhaagut**

Anuriup mikhaagut qayangiulaaqhutik haffumingat nunguittumut uyaraqhiurnikkut havaangit hiamayaugumik radon nik, puyualu aahit halumainnikkua haffumingat akhaluutiup puyungit. Hapkuat aalatqiit anurimut halumaikkungit pilaaqhutik inuum nunami aktuumaningit hiamahimalaaqhutik, haffumingatut ikuuktunut, akhaluutiryuat aullaqhimayangit hurunikuungit iqqaqtauyunut. Hamna aktuumayayut anurimut ilaliutilaaqhutik avatiliqinirnut qauyihainigut pivalliagiaqaqhutik uyaraqhiurvik aullaqtilihaaqtaugumik aulattitinahuarliqqata.



## **Aktuumayaunigut Nunamut Huradjanullu**

**Nuna Nunaup Puvitquumannga** - Hamna nalliutaa haffumingar nuna nunaup puvitquumannga ilitquhiingit aktuumayaulaaqhutik uyaraqhiurnikkut hulidjutaanit. Hamna aktuumayangit aallanguqtirtaqtut, qanurmi havaktaugumi huqpanimilu. Nunahiktut nunanganilu haugiagumi pivallialaaqhutik uyaraqhiurtup nayurpauhianit ahiit inkhamilu humiliqaak uyarak hiurainilu ahivaqtaugumi havaktaugumi. Igluqagumi apqutainilu hanayaugumi, naliriyaukpat atuqtaugumi hapummiyaukpat nunaup puvitquumannga pivalliadjutinga hiqumilaaqtut nunap maniraalu pulahimakpat. Kuviyauhimagumi qayangnaqtumi halummagiaqaqhutik qilamiurtumik aktuumagialairlugu nunam.

Havaat hulidjutit haffumingatut apquliurnirnit milviliurvik manirarmi, unalu iluani nunam uyaraqhiurtaugumi nunap hiqumilaaqtangit nunaup puvitquumannga auktulaaqhuni.

**Nauhimaningiit** - Nauhimayut aktuumayaulaaqhutik uyaraqhiurtaugumik hulidjutikhainit. Aktuumayauningit havaktaunirumik haffumingat apquliurnit, milviliurnit havaktunuluniit inikhautigumik. Aktuumayaunngilruat uyaraqhiurnigut aulattitiyut nauhimayunut pivallialaaqhutik hamna uyaraqhiurvik apqutaaluniit puyuliurumik nutqaqtaugumi nauhimayunut, uvvaluniit nuna auktumaninga pigumi aalannguqtiqtaugumi hamna imaq hiamagumi kuviyaukpat inikhami. Kuviyaugumi qayangnaqturalinga halummagiaqaqhuni qilamiurtumik hururtailinahuarlugu nauhimayut nunami.

**Huradjat** - Uyaraqhiurtut havaktut aktuumalaaqqauk huradjat, Iqaluit, tingmiallu qanurlikiaq. Uyaraqhiurtut aalannguqtirtaqtut ilangit nunami nunamiunilu huradjat nayurpauhingit, niqhiurvingillu ingilrayunullu. Huradjat aktuumayaulaaqtut huliyaugumik kuinginnaqtumilu uyaraqhiurvingmi. Huradjat hapummigiaqaqhutik ukuningat qayangnaqturaliinnit atuqtauyut uyaraqhiurtumi nayugaani. Quyaginnaq ihumaalutingit naililaaqhutik nurrait huradjat nurraliurnigullu. Huradjat tuqtaulaaqhutik hiqumitkumi tuluqtaugumik akhaluutumit qayangnaulaaqhutik inungnut uyaraqhiurtunut.

Hamna aktumaninga haffumingat nunguyuittunut uyaraqhiurnikkut nunami huradjanut adjigiikhimavlutik aktuumayauningat ahiit havigaliit uyaraqhiurnigut.

## Aktuumayauningat Imarmut

Uyaraqhiurtut aktuumayaulaaqtut kuukkait tahiillu haniani uyaraqhiurtunut nayurpauhianit, taunungalu uyaraqhiurtunut aulattituyut hinaani havaktum akiani. Hapkuat aktuumayauningit ilaliutiyaulaaqtut qayangaqtumik imaq nunamilu ataaniittut kuukkait tahiinlu (hiuralingnit), aalannguqtiqhimayut kuuliurtut tusingit, aktuumayaulaaqhutik iqlaut aahiit uumayut imarmi.

Imaq katilviugumik uyaraqhiurtumi aulattituyunut qayangaqturaliqalaaqhutik uumingat nunguyuittunut uyaraqhiurnigut aktuumayaulaaqhutik avataininut. Imaut puptaumilaaqtut angmaumayumi ataani nunamiluniit; aktuumahimayavlutik hururnikkua uyaraait, hurunurkkuungillu qayangnaqturalinillu hurunaqtumigluniit; havaktauhimayuniluniit nayurpauhianit, aulapkaittiaqhimayukhautuyut. Ilaani imait hanaqiyaulaaqhutik ahivaqtautinnagit kuukkamut tahirmuluniit haniani uyaraqhiurvianni.

Avatiliqiniq amiriyayunut pivallialaaqhutik hamna uyaraqhiurvik aulapkaiyut aktuumalairlugit imaup mikhaagut Iqaluit uyaraqhiurtut aulattitigumik, hamna nutqaqtaukpauluniit.

Hamna imaup hururnikkua ahivaqtauvagait avatainnut maliktaugiaqaqhutik tamainnut kavamatuqait nunallaam katudjiqatigiingit (e.g. Nunavunmi Imaliqiyunut Katimayit). Una kavamtuqangit *Havigaliit Uyaraqhiurtut Maligautainit* (malikhimayangit *Iqaliqiniq Atuagaq*) ilaliutavlutik nalaumayumik maligautainit tamainnut Kaanatamiunut havagayat uyaraqhiurtunut, ilaliutihimavlutiktaut nunguyuittut uyaraqhiurtunut. Angiqtaunigut pivalliyukhat kiuyagiaqaqhutik amihunik akhuurnaqtumik maligakhait kiuyauniqqat hapummigiangani Iqaluit.

Imaup pidjutigut tahirmit kuukkamiluniit amiriyaukpat hururnikunit imarmut uyaraqhiurtunut aktuumayaulaaqut. Hamna aktuumaningat pilaarungnaqhlutik ilitquhiutaunniqqat hunanik havaktaugumi ilaliutaulaaqhuni qayangaqturaliit uumingatut arsenic uqhuryuanigluniit, aalamik uunaqturaliqaqtumik. Hapkuat allannguqpauhingit mikiyut, ihivgiuqtauvakhutik qilaminnaaq inikhami uyaraqhiurvingmi, aktuumayaulaikhutik huradjanut.

**Iqaluit uumingalu Iqaluit Nayurpauhingit**- Imarmi ahivaqtuiniq tahirmi kuukkamiluniit, ahivaqtuyut hururnikkua imaq, apquliurtaunigut kuvviliurtauyunilu inikhautivagait uyaraqhiurtunut hulidjutiitaktuumayaulaaqhutik iqalungnit Iqaluit nayurpauhianit aallat uumayunillu inuuyut imarmi. Talvangaani atuqtakhait angirutikhanut, uyaraqhiurtut havaangi kiuyayukhat hapummiagiaqaqhutik ikayuutikhainit pivallianigut nutaamik nayurpauvikhainit humilikiaq.

**Nunamiuttat imaq** - Nunamiuttat imaq imauyuq kuviraaqhutik ataani nunami qaanganiittumi. Aktumayaulaaqhuni kuvirarnirumi hururnukkua uyaraup, hururnikkuungillu aahiit uyaraqhiurvingmi hulidjutiyut hamna imaq haffuminga katiyaunngitpat hanaqiyaunngitpallu.

**Imarmiuttat Avatainit** Imarmiuttat avatainit aktumayaulaaqhutik angikliyaukpat agyqtuinikkut hamna nunguyuittut agyaqtaunnirumik taryumi humiliqaak havaktaunniqqat. Amigailruuqtut aktumanigut qayangnaqturalingnit kuviyaugumik aktumayauvlutik imarmaiuttanit nunalingnilu mikhaagut. Quyaginnaq hiamayaugumik qayangnaqtumik imarmit nunanganilu aktumalaaqtut iqalungnit uumayumiglu. Kuviyauyut ikaarviliurtut hitigialik angiyaaqtumik umiat, umiangillu agyaqtauyunut nunahiulaaqhutik aktumalaaqhutik Iqaluit huvalingnit uumingaluniit Iqaluit amihuuningit. Kuinginnaqtut agyaqtauyut umiat huligumik aktumalaaqhutik Iqaluit uumayumilu inuuhianit, iqaliuliurnigullu niqhiurnigullu. Huradjaat aaniqtut tuqungayulluniit haffumingat hiqumillaaqtunut umiat ayuqhaliqqata umiaryuanit. Ayuqhautikpat qayangnaqtumik kuviyaukpat uumayunit qayangnaqpaallaqhutiktauq. Taryurmiuttat agyaqtuutiyut mailgautilgit uumingalunit nunguyuittut agyaqtaugumik hinaani taryumi maligautikkut maliktagialgit kaanatuqangit maligautainit.

Amiriyauniq imarmik katittuugumik uyaraqhiurnigut aulattitiyangit maligautituanguyaukhauvlutik nunguyuittut uyaraqhiurnigut maligautikhanut, aulattitirnut nutqarutigunillu. Imaq pinnani haffumingat uyaraqhiurvingmi havaangit ahivaqtaunirumi iluanut avatainit maligautigut maliktakhautilgit hapummigiangani avatainnit. Maliguarait amihunut qayangnaqturaliit, haffumingat ilaliutauvlutik nunguyuittut uyaraqhiurtunut, inikhautilgit ilaliutaugialik uukturautikhamut angiqtaugumi laisiqaqtumiglu.

## **Aktuumayaungit Nungyuittunut Uyaraqhiurtunut Inuuyunut Aaniaqtailinirnut**

Nungyuittut pivaktut ilitquhiutigut uyarainit nunamilu. Ilangit pivlutik, imait ilaliutilaaqhutik nanminiriyangit nungyuittumik pilhaaqtauhimagut hapummigiangat inuuyunut aaniaqtailinirnut.

Hurnikkua imaq ihuaqhiyuyut nungyuittut uyaraqhiurvingmi, kihiani, pittailivagait ilitquhiunngittumi angiyaaqtumik nungyuittutnut ahivaqtaunigut uyaraqhiurnigut havaangit. Amiriyaunikut piliriakhait uuktuqhimmaqhutik haffumingat pigiakpat tamaat taimaa ihuaqhaigiangani taimaittumik.

Inuuyunut aaniaqtailinirnut ihumaalutait pivakhutik nungyuittut uyaraqhiurnigut hulidjutikhanut ilaliutauvakhutik angikliktauyut aktuumayaunikut uunaqaturaliinnigut aktuumayaunngittunilu imirumik halumaittumik imarmik niriyaugumigluniit Iqaluit uumayunillu.

Radon pivlutik qayangnaqturaliit nungyuittut ahivaqtaunikua. Gaasiliingungmat, una kingikturaliit ihumagiyauyuq, ihuigiyaalaaqhuni uyaraqhiurtup inuuhianit. Nailiyumik nungyuittut uyaraqhiurvik Nakuuyumik aniqhautikhiutiaqhutik taimaa havaktut aktuumalaiyaiqhutik radon nik. Uyaraqhiurtut aktuumayauninga ahiit aalatqiiit uunaqtauraliit nakuuyumik ihivgiuqtauhimattiaqhutik qayangnaittuuvlutik havaktinut.

Hamna aktuumayauniq uunaqaturalinnit ahiit qayangnaqturaliit haffumingat hurnikkungit kingiktuuvluni ihumaalutaitigut qayangnaqtuuvluni avatainit inuuyunullu qaffigaaluk ukiugaalungmi. Hamna tukiliutingit qayangnaittuuvluni inikhangit tutquumavingit hurnikkungit qangaruraangat ihumagiyauyut nungyuittut uyaraqhiurtunut. Hurnikkungit inikhautauvlutik tiliuqtauhimaniit angmaumaningit ataani nunami sprandon niaces, pulahimavlutikluniit uyarmik nunamillu. Hapkuat ilitquhiingit pittailivagait hamna avatainit aktuumalaitkuhirtait ilitquhiutigut kingiktumik uunaqaturalinnit. Pittailihimavakhutik imaq halumaiqtinigit, pittailinahaqhutik uumayunut uunaqaturalingnit aktuumalaitkugit.

Ihivgiuqtauvlutik pivlutik haffumingat atiliuqtitihimaittumik nungyuittut uyaraqhiurvit Kaanatami nalunaiqtauhimavlutik niriyyut huradjanit nauttianiglu inuuyut haniani nayurpauhianit aaniarutiqayuittuuvlutik.

Qauyhainiq kangiqhittaaqhutik ilihimatqiyauvlutik amihunik radon nik uunaqaturaliiniglu pivlutik nungyuittumik nalaumayumiglu uukturautihimavagait.

## Aktuumayauningat Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Inungnut Ikayuutit

Inungnut ikayuutit aktuumayauvlutik nunguyuittunut uyaraqhiurtunut adjigiikhimayullu uyaraqhiurnigut ahiittauq pivlutik. Anginiqhauvlutik maniliurnigut haffumingat uyaraqhiurnigut nanminiriyangit nakuuyumik nakuunngittumiklu aktuumayaugaqhutik inungnut, ilagiiktunut nunaqatigiiktunullu.

Avatiliqiniq pivalliadjutingit iluani Ukiuqtaqtumi aviktuqhimayumit Kaanatami maniliurahuariangani, havaakhamullu ikayuutauniaqhuni Inuit inmikkut pivalliagiangani. Nakuunngittumiglu inuuhiaqhuni ayuqhautiqaqhuni nunaqatigiiktut inuuhianit. Una ihumaalutingit tamaat uyaraqhiurtunut pivalliavluni, angikligiangani nakuuyumik hapummigiaqhuni ilitquhiitigut ikayuutit inuuhianilu.

Uyaraqhiurnigut havaanit nakuuyumik havaanilaaghutik atuqtakhainit ukiuqtaqtumut nunaqatigiiktunut, nalunaittuuvluni atuqtut illullingnit uyaralgit uyaraqhiurtut Nunakpunmi unalu nunguyuittunut uyaraqhiurtut havaangi uvani nuvuani Saskatchewanmi. Havaatigut, ilihaudjuhiq nanminiriyangillu parnautikhait katilviuvlutik uyaraqhiurnigut hulidjutainit maniliurpauhirivagait inungnut, ilagiingnut nunaqatigiiktunullu ikayurpaalliqhutik inungnut ikayuutigut. Kihiani, anginiqhautiyut maniliurnigut ayuqhautauvakhutik inuuhirlungnut piannartunullu.

Uyaraqhiurnigut havaktut atuqtauvagait malrurnik ublukhautigut havagiarpakhutik havaktinut, talvangaanit havaktut havagiarpakhutik ahinut aimavianit nunallaamilu. Hapkuat havaangit ilaani ayuqhautigivagait ilamingnit ilaani maniqqamiutauhuiqpakhutik.

Nunaqatigiiktut amigaittunik inuqaqhutik uyaraqhiurnigut hulidjutikhanut ikayuutauvakhutik ikayuuhianit ilaani ayurnaqaqhvakhutiklu qanuq inuuhitigut ikayuutauvlutik, paliihimmiqivlutik, ilihautinirnut igluliqiyinullu, ikummaliqinirnullu ulapqinirnullu. Hapkuat ikayuutit piyumaniarungnaqhvutik angiklivallianiaqhuni nunaqatigiiktut gavamainilu katudjiqatigiingnit (e.g. aviktquhimayumi havagvit Gavamani Nunavunmi pilirivvit Aviktquhimayumi Inuit Katudjiqatgiit) angiklivallianiaqhunilu aulapkailutik ikayuuhianit.

Uyaraqhiurnigut hulidjutikhanut ayurnaqtumiglu aalataqiiit ikayuuhianit nakyuumiglu tuniyauvagait nunaqatiiktut havaktunut. Hamna uyaraqhiurnigut nanminiriyangit angiyaaqtumik ikayuutaulaaqhutik Nunavutiup ikayuutikhanut. Nunavut ikayuqtaulaaqhutik haffumingat akikhaitigut nakuuyumiktauq aittuqtaulaaqhutik uyaraqhiurnigut, tadjja maniliqiniit katitilaaqhutik haffumingat Kaanatam Gavamatuqangit. Una Nunallaaq katitilaaqhutik taaksitigut akikhangit

nunaqatigiiktunut aviktuqhimayumi NTI nilu, qauyihainigut uyaraqhiurnigut kampaniit havaktut Inuit Nanminiriyangit Nunanganit.

Una Nunavut Gavamangit Nunavut Silattursarvik tadja havaqatigiikhimayut ilitturinahuarhutik amihunik uyaraqhiurnigut ilihautiyut piliriakhainit. Uyaraqhiurnigut aulattitiyut Nunavunmi naahuriivlutik havaktukhanut ilihaudjutigut piliriakhanut havaktiinut.

Uyaraqhiurnigut hulidjutingit nakuuyumik pinahuaqhutik havaktinut hilaatani nunaqatigiiktunut. Hapkuat inuit nakuuyumik inuuhittiarnaqtumiklu tunihilaaqhutik havaktinut ihunaaqtuniluniit nunaqatigiiktunut inuuhiat ilitquhiitigut inuudjutaanit.

Uyaraqhiurnikkut havaangi, ilaliutihimayut nunguyuittunut uyaraqhiurniq havaangi, angiklipkailaaqhutik Nunavutiup ingilrayunut nunaqatigiiktunut haniani uyaraqhiurvingmi ingilrautikhagut inikhaanit. Hamna ilaliutihimallqhutik pivallianiarnit nutaamik ihuaqtumik tamainnut apqutikhainit, ukiumi apqutikhainit, umiarvikhaq milvikhaq tingimaqarvikhaniillu. Hapkuat havaatigut ikayuutikhat nakuuniaqhuni akittuqpauhialu mikhivallialaaqhuni tingmidjutigut akikhangit ihuaqutikhainillu Nunavunmiunut, akittuqpauhiat akikhilaaqhutik havaangi pivalliadjutikhait havaktukhaqhiurnigut, ilihaudjutikhanut nanminiriyangit parnautikhainit, ikayuutaulaaqhunilu huliyakhautikhamut taaksinilu akikhimalaaqhutik ikayuutaugumik haffumingat havaatigut.

## **Aktuumayauningagut Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut Pitquhiitigut Pitquhituqanut Ikayuutikhait**

Pitquhiitigut pitquhiviminiqarviit ikayuutait haffumingat Inuit ilaliutauyuq ittarnitaliqinirnut nayurpauhianit piqutituqangillu, pitquhiita huliyaqhautit qauyimayangit uumingaluniit Inuit Qaujimagatuqangit (IQ). Pitquhituqait ikayuutit qauyhainigut piyukhauvlutik uyaraqhiurtautinnagit taamna hivunigiyaulaaqhutik, unipkaaliurtaugianigut, hapumminahuarnigullu haffumingat ittarnitaliriyiitigut pitquhiitigut nayurpauhianit. Kihiani, nunami hautaugumi qauyhainigut uyaraqhiurnigullu huliyaqhautit ahirulaaqtaulaaqhuni ittarnitaliriyiinit nayurpauhianit.

Ahini ukiuqtaqtumi nunami, inuit havakhimavagait akiliqtauvlutik huli angunahuaqpakhutik anngutikhainit. Kihiani, uyaraqhiurtaunnirumik hulidjutigut aaniqtauniaqhutik uumayut huradjaq iqaluillu, hamna ayuqhautauniaqhuni inuit pitquhirigamitku angunahuarniq iqalliqinirnullu. Hamna ihumagiyauvakput IQ pitquhiutaugami ikayuutaugamilu inulrammiinut havaktut uyaraqhiurvingmi qanuq aturuinikhamaat IQ nit.

## **Atiliuqtauhimaittut Nunguyuittunut Uyaraqhiurnigut**

Hamna atiliutauhimaittut nutqaqtaugumi haffumingat uyaraqhiurvingmi ihumagiyaugialik haffumingat nunguyuittut uyaraqhiurtiup inuuhianit. Hamna ilaliutauhimayuq pivallianikkut kampaniita parnautihiuqtaugialik inikhautikhanut manikhautinillu parnautihimagialik akiliriangani qanuq nutqarutikhautigut halummariangani uyaraqhiurviup.

Hamna halummartirniq ilaliutihimayut ahivaqtuiniq qaangani ilguqpait uumingalu imat aktuumayaulaaqhuni hururnikkuani uyaraup hururnikkuungilu ihuaqhittiaqhimayukhaq ahivaqtauniarumi nunamut. Hamna hurunikuungit haffumingat nunguyuittunut uyaraqhiurvingmit uunaqturaliutauniarmat qayangnaqtuuvluni qangaurumi ukiungani tausanni, ihumagiyaugialik pittartumik atuqtittinirnut pittailinahuarlugit qayangnaqturaliit avatainut.

Qanurli hamna tiliuqtaunnirumi uyaraqhiurviup, ilaliutauniaqhuniluniit piruluniuk hururnikkua ataanut nunami ililuguluniit ataani imaup aulapkaigiangani qayangnaqturaliit pittailinahuarlugu iluani avatainut. Hamna hururnikua uyarak qayangnaqtuugumi, kiuyayukhauvluni.

Una nayurpauhia amiriyauttiartukhauvluni aturaarluni piyukhauvluni hamna ahivaqtauninga quyaginnaq qayangnaqturalingnit ahiit attarnaqtut amiriyauttiartukhauvlutik ihumattiartumik hivunikhautigut hamna attarnaqtugut upalungaiyailugit aturlugit hivunikhautigut aalannguqtaunnirumik. Hamna Qayangnaqturaliit Attarnaqtunut uumingalu Aulattitinahuarlugit Atuagaq kiuyayukhaq atiliuqtauhimaittumik haffumingat nunguyuittunut uyaraqhiurtunut angirutikhautigut.



## Qayangnaqturalingnit Ikummaliurnigut

Nunavut upalungaiyautiqnngittut qanuq qayangnaqturalingnit ikummaliurtauluni atuqtakhainit kihiani ilaliutaulaaqhuni Nunavutiup ikummaliurtaunigut ikayuutikhainit. Hamna ihumaliurtauttiaqtauyukhaq qanuq anurimut, hilaryuamut imarmiut ikummaliurtaunigut.

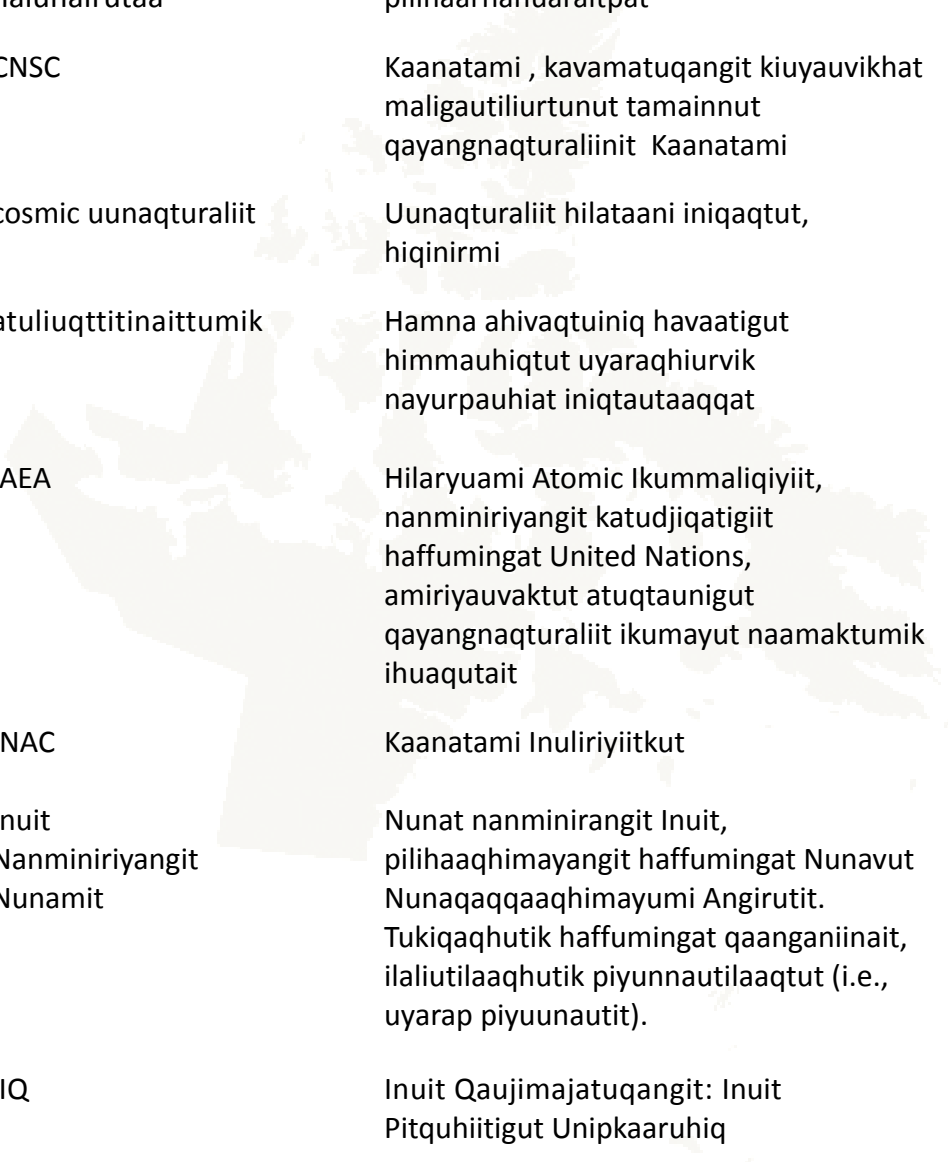
Tadja, tamaat hilaryuami uyaraqhiurtauvakhutik nunguyuittunut atuqtauvakhutik ikummaliurnigut. Hamna atuqhimayangit ikummaliurtaunigut atuqtaunginnaqhuni ahiit hilaryuami mikitqiyauvluni haffumingat puyum anialailaqutaa gaasinit ahiit anurium hururnikuanit ahiit ikayuutauvluni ikummaliurnigut haffumingat uqhuryualingnit uyarak ikummaliurnigut tadja aturtumi.

Puyum anialailaqutaa gaasinit gaasiliinguyut uvani anurium nailipkaivlutik uunaqtumik Nunamit qilangmullu. Ikulahimayunut uqhuryuanut uyaraik, haffumingat kuulutut, uqhuryuat gaasiliillu amigaittunik atuqtauvakhutik haffumingaungitut Puyum anialailaqutaa gaasinit. Angikliktaugamik, uunaqtauvakhutik iluani Nunami unalu hilaryuam aalanngupauhingit atuqtaulihutik.

Haffumingat 15% Kaanatam ikummatigut atuqtauvakhutik haffumingat qayangnaqturaliit ikummatinit. Ilangit uvani British Columbia atuqtauyuittut haffumingat qayangnaqturaliit ikummatit, kihimi Ontario mi atuqpakhutik 50% ikummatigiyauvakhutik qayangnaqturaliit atuqtauyut.

Hamna ihu ihuaqhuni ihumaalutait qayangnaqturaliit ikummatit ahivaqtauvakhutik atuqtaunigut qayangnaqtumi uqhuryuanit. Qangagaaluk atuqtauhimavagait. Uvani Kaanatami, atuqtitiniq qayangnaqturaliit uqhuryuangit tutquumayauvakhutik qayangnaqturaliit ikummaqarviani. Aturaaqtumi, hamna atuqtauyut hitiyualungmi tutquumanahuarait ataani nunami. Ihuaqhuni attarnaittumu aturaaqtumi tutquumavingmi pivlutik qauyihaiqattautihimaniarait hilaryuarmi.

## Glossary



atom	Mikiyunnuaq ilaliutait qanuq pivlutik hanahiurtut tamainnut avataani
Tunngavinga nalunairutaa	Nalunaitkutaq katitiqtauvaktut avatainit pilihaarnahuaraitpat
CNSC	Kaanatami , kavamatuqangit kiuyauvikhat maligautiliurtunut tamainnut qayangnaqturaliinit Kaanatami
cosmic uunaqturaliit	Uunaqturaliit hilataani iniaqtut, hiqinirmi
atuliuqttitinaittumik	Hamna ahivaqtuiniq havaatigut himmauhiqtut uyaraqhiurvik nayurpauhiat iniaqtautaaqqat
IAEA	Hilaryuami Atomic Ikummaliqiyiit, nanminiriyangit katudjiqatigiit haffumingat United Nations, amiriyauvaktut atuqtaunigut qayangnaqturaliit ikumayut naamaktumik ihuaqtait
INAC	Kaanatami Inuliriyiitkut
Inuit Nanminiriyangit Nunamit	Nunat nanminirangit Inuit, pilihaaqhimayangit haffumingat Nunavut Nunaqaqqaqhimayumi Angirutit. Tukiqaqhutik haffumingat qaanganiinait, ilaliutilaaqhutik piyunnautilaaqtut (i.e., uyarap piyuunautit).
IQ	Inuit Qaujimajatuqangit: Inuit Pitquhiitigut Unipkaaruhig
uunaqturaliurnigut	Uunaqturaliurtut atommik aktuumalaaqtut uyarialiurnigut aalat atoms mik
Jyaraqhiurnigut pivallianiillu	Pivallianigut ahivaqtaunigut nunguyiuttut havigayarmi pivallialiraangat uyaraqhiurvingmi

Uyaraqhiurnigut kuungi	Imaq kuvihimayuq uyararmit uyaraqhiurtauligaangat operations; depending on the type of rock, this water may contain concentrations of chemicals that are harmful to the environment
NIRB	Nunavunmi Avatilirinirmut katimayit
NLCA	Nunavut Nunaqaqaaqhimyut Angirutit
NTI	Nunavut Tunngavik Timingat: Inuit-nanminiriyangit kuapuriisat kiuyauvikhait amiriyakhait tamainnut parnaiyainiq haffumingat Nunavut Nunaqaqaaqhimyumi Angirutit.
Nuclear power	electricity that is generated by the controlled reaction of uranium in a nuclear reactor
Qayangnaqturaliit Attarnaqtukhat Aulattituyakhait Atuagaq	Una kavamatuqangi maligaliurtauyut aulapkaihimayut tamaat hulidjutikhait ilaliutihimayuyut qayangnaqturaliit hunavaluit Kaanatami, nunguyuittumullu uyaraqhiurtunut ilaliutilgit
NWT	Nunakput
Angmaumayumi uyaraqhiurtut	Uyaraqhiurtut havigaliit ahivaqtauyut angmaumayumi qaangani
Nuna uyararnuqtuq	Qaangani nunami uyarailu pulahimayut hururnikkuungit havigayait, ahivaqtaugialik qaangani uyaraqhiurtaugialik
uunaqturaliit	Ilaliutauyut ahivaqtauvakhutik qayangaqtut uunaqturaliit taiyauvaktut qayangnaqturaliit
radon	Ilitquhingit gaasilingurtut ilaliutihimayut haffumingat nunguyuittut amiakkungi, qayangnaqtuuvlutik inungnut atuqtauginnarumik
hururnikuungit	Akuhimayut uyararmit, imaq amiakkuungillu havigayait, hururnikkuungit hanayayut nunguyuittut uyaraqhiurvik

Nunap iluani uyaraqhiurtut	Uyaraqhiurtut havagayakhiurtut hitiyumi hauyut; nunap ilua ilaliutihimayut akhayualingmit tunmagikhamuluniit qaangani
Uyarak hururnikkua	Uyarak itquumaqattiangittut nunguyuittumut pivalliagiangani
Quriiktaq kiiktut	itquumayauninga nunguyuittut ilaliutaa hanataaqhimayut uyaraliurvingmi

Golder Associates has compiled this  
information.



